

УКРАЇНЬСКА МОВА В УМОВАХ ВІЙНИ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Бендюг Юлія

здобувач фахової передвищої освіти (фаховий молодший бакалавр)

земельно-правового відділення

ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України»

Науковий керівник:

Кристончук Тетяна

доктор педагогічних наук, професор,

голова циклової комісії гуманітарних дисциплін

ВСП «Рівненський фаховий коледж Національного університету

біоресурсів і природокористування України»

Десять років тому через воєнні дії Росії в Криму й на Донбасі вкотре загострилося мовне питання, яке з повномасштабним вторгненням стало навіть питанням життя і смерті, бо на тимчасово окупованих територіях відбуваються геноцид та лінгвоцид. Водночас у громадян на всій території України посилилося природне бажання відмежуватися від усього ворожого, і свідоме прагнення боротися із чужим одних українців постає перед тим, що іншій великій кількості населення нашої держави російська мова не чужа. Необов'язково рідна, але зрозуміла, нею дивляться фільми й відео на ютубі та в тіктоці, читають на інтернет-ресурсах. І водномить відмовитися від усього цього непросто, попри цілком зрозумілу огиду до всього, пов'язаного із загарбниками. І тут одними табличками «Ми не говоримо мовою окупанта!» не обійтися. Так, багато українців після початку повномасштабного вторгнення Росії стали спілкуватися українською мовою й у побуті, однак вряди-годи ті, хто цього з різних причин не хоче робити, захищаються маніпулятивним аргументом: «Навіщо мені говорити українською, якщо наші ЗСУ говорять російською». Однак і протилежні за смыслом гасла скидаються більше на ідеологічно-пропагандистські зауваги, аніж на зважені відповіді.

Щоб перемогти у війні з Росією, треба бути озброєним. І знанням теж. Це стосується також обізнаності у війні російської мови й української. Нещодавно меценатська фундація OLOS за підтримки науковців Національного заповідника «Софія Київська» та Міністерства освіти і науки України створила науково-просвітницьке відео «Мовне питання», що містить низку фактів про те, як нищили й принижували українську

мову, як «спецоперація» з українського питання триває вже понад 300 років, якою є справжня історія України. Відео надає ті самі аргументи, що допоможуть донести досі російськомовним українцям важливість переходу на українську, мотивує глядача робити власні дослідження, зацікавлює історією тих, хто ще не розуміє всієї глибини й сили впливу історії на свідомість людини. Звісно, і в цьому відеоесеї не бракує певних пропагандистсько-історичних спрощень, але, очевидно, на війні інакше й не можна. Бо коли ватажок твоїх ворогів вважає, що «Росія закінчується там, де закінчується російська мова», то заперечувати треба всіма можливими засобами контрпропаганди, однак усе ж бажано робити це доказово й з низкою неспростовних фактів [2].

Головна проблема України – не багатомовність, а двомовність, поширення на її території двох мов, коли поряд з державною українською на всі сфери життя претендує також російська. Тобто одна справа, коли це білінгвізм (ми опановуємо, крім рідної, іноземну мову), а інша справа – масова двомовність. Така ситуація зазвичай складається в колоніальній країні, коли вся підкорена спільнота повинна оволодіти, крім своєї мови, мовою колонізатора. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, то останній загрожує зникнення. Ось чому необхідно дуже чітко розмежовувати. Так! Можуть бути двомовні індивіди. Але як можуть бути двомовними народи? Толерувати цю річ на державному рівні є максимальною справою.

Під час повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України, українська мова – не тільки ознака національної ідентичності та громадянської позиції, а й інструмент боротьби з ворогом. Боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом. Те, що російські військові чи диверсанти не знають української, – це дозволило їх ідентифікувати серед своїх. Українські військові на сьогодні спілкуються українською, навіть якщо не вдається це робити ідеально. Ви певно бачили, як у соцмережах українські військові чи то цивільні перевіряють тих, хто їм видається підозрілим, за допомогою українських слів чи висловів. Слово «паляниця» вже стало одним із мовних символів цієї війни – росіяни просто не можуть його правильно вимовити, а їхні медіа перекладають слово як «клубника». Паляниця – це не лише плескатий хліб із пшеничного борошна круглої форми, це ще й шиболет. Тобто такий лінгвістичний термін, який означає характерну мовну особливість, за якою можна впізнати людину, для якої та чи інша мова не є рідною. Мова – ще одна наша зброя проти рашистських загарбників. Це питання нашої ідентичності та національної безпеки. Маємо це визнати і прийняти. Сергій Жадан влучно написав: «...Історія нині не просто переписується – вона переписується українською мовою» [3].

Для досягнення цілей розвитку української мови можна застосувати декілька порад, наприклад, проводити культурні заходи та ініціативи в більшій кількості, якщо, можливо, це не є безпечним, то можемо приводити їх дистанційно. Це можуть бути культурні заходи, такі, як літературні вечори, виставки з мовознавчих або будь-яких професійних проблем з використанням засобів рідною мови, фестивалі української культури тощо. Вони сприятимуть поширенню та збереженню української мови, утворенню мовного середовища, що виступить важливим чинником зростання мовної культури носіїв. Звісно, одним із таких важливих важелів виступить освіта та просвіта, розробка освітніх програм та ініціатив, спрямованих на формування усвідомленості важливості української мови та її захисту в умовах війни. Це може бути проведення мовних курсів, лекцій, воркшопів та багато інших заходів відповідної тематики, також це можуть бути безкоштовні ініціативи мовних курсів для українців, які хочуть покращити свій рівень володіння мовою. Потрібно залучати медіа до поширення інформації про важливість використання української мови в усіх сферах життя. Також важливо активно використовувати соціальні мережі та засоби Інтернету для поширення знань з культури мови та розуміння її важливості. Напевно, хотілось би також наголосити на мовній самосвідомості: маємо залучити громадян до усвідомлення важливості володіння рідною мовою на високому рівні. Це може бути здійснено через кампанії з підтримки мовної самосвідомості, організацію конкурсів, подій, спрямованих на підвищення зацікавленості у вивченні мови. Також під час війни ми не маємо забувати про людей, які тікають від неї і наразі перебувають під статусом внутрішньо переміщених осіб, для них теж обов'язково мають бути передбачені мовні курси та відкриті інші ресурси на тему мови. Якщо говорити саме про мовні ресурси, ми маємо теж займатися розробкою та поширенням ресурсів, таких як словники, граматики, онлайн-курси та додатки для вивчення мови, може значно полегшити доступ до ресурсів із вивчення української мови навіть у складних умовах війни. Також потрібно знаходити можливості для забезпечення бібліотек у великих і малих містах та селах літературою українською мовою для її популяризації. Усі ці ініціативи спрямовані на те, щоб у складних умовах війни підтримати та розвивати українську мову як важливий чинник розвитку національної культури та ідентичності [1].

У час модернізації та новітніх технологій важко уявити світ без Інтернету. Інтернет-спілкування – це спосіб спілкування з людьми, який використовує сучасна людина, соціальні мережі – є платформами задля задоволення комунікативних потреб людства та передачі, отримання інформації. Від WhatsApp і Telegram до електронної пошти та віртуальної телефонії люди можуть спілкуватися один з одним за лічені хвилини (якщо не секунди) незалежно від того, як далеко вони знаходяться.

Комунікації в Інтернет просторі відноситься до спілкування з людьми через Інтернет. Це може бути будь-яка форма: повідомлення, голосові або відео дзвінки. Однією із основних переваг інтернет-комунікації, в порівнянні з традиційним спілкуванням, є економія часу 37 та фінансового частини. Крім того, існує безліч безкоштовних інструментів, що забезпечують спілкування в Інтернеті, таких як WhatsApp, Skype, Google Meet і Messenger. Навіть підприємства можуть спілкуватися із зарубіжними клієнтами по телефону за доступними цінами, використовуючи Інтернет.

Мовне питання в Інтернет просторі займає одне із провідних місць. Часто можна спостерігати різного виду дискусій в коментарях під певним «медіа- 40 дописом». Якщо при дискусії людей може зацікавити якийсь аргумент чи точка зору, то при сварці спрацьовую інстинкти самозбереження та аргументація будьякого факту сприймається непереконливою та абсурдною. Мовне питання в Україні набуло великих розмахів маніпуляцій російською пропагандою. Адже, як ми пам'ятаємо, «російський мир» прийшов під гаслом «захисту розпал російськомовного населення». Тому виникають сварки та дискусійні конфлікти з приводу припинення використання російської мови як мови агресора.

Мовне питання було і буде питанням для дебатів в інтернет просторі. У соціальних мережах часто підіймають це питання і можна побачити обуреність населення. одні вважають, що російська неприпустима, бо ми живемо в Україні, інші знають державну мову. але віддають перевагу розмовляти на російській мові. Це дискусійне питання є наслідком насильницької політики «русифікації» ще за радянських часів. Суспільство – це єдине ціле, але кожна людина бачить свою картинку реальності та має свою думку щодо «мовного питання» [2].

Таким чином, мовні зміни під час війни є звичайним явищем, але здається передчасно робити висновки, що російська мова зникне з України через десятиліття. Для багатьох українців російська мова досі залишається рідною. Важливіше те, що навіть для тих, хто не вживає українську мову регулярно, вона має символічну силу. Це свідчить про прихильність до самої України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко О. Важливість та збереження української мови під час війни. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мовно-літературознавчий контекст у сучасному освітньому просторі»* (16 квітня 2024 року, м. Житомир). URL: <http://eprints.zu.edu.ua/40129/1/5%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0>

[%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf](#)

2. Нестелєєв М. Мовне питання і війна. URL: <https://tyzhden.ua/movne-pytannia-i-vijna>
3. Українська мова – зброя народу: чому мовне питання під час війни надважливе. URL: <https://explainer.ua/ukrayinska-mova-zbroya-narodu-chomu-movne-pitannya-pid-chas-vijni-nadvazhlive>
4. Хлепінтько О. Мовне питання» в медіа-дописах під час дії воєнного стану в Україні. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/10635/1/%D0%A5%D0%BB%D0%B5%D0%BF%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E..pdf>